

नेपाल सरकार
शिक्षक सेवा आयोग
निम्नमाध्यमिक शिक्षकको अध्यापन अनुमतिपत्रको लिखित परीक्षा पाठ्यक्रम, २०७५

(क) पहिलो पत्र : सामाजिक अध्ययन

परिचय

यस पत्रले विषयवस्तुको ज्ञान, शिक्षण तौरतरिका र शिक्षण सहजीकरणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी सिपलाई समेटेको छ। यस पत्रको अङ्कभार ६५ कायम गरिएको छ। यस पत्रको परीक्षणको लागि पाठ्यक्रममा राखिएको सम्बन्धित विषय क्षेत्रको पाठ्यवस्तु परीक्षण गर्न १ अङ्क भारका दरले ४० ओटा वस्तुगत (बहुवैकल्पिक) प्रश्न र शिक्षण सिकाइका तौरतरिका (विधि), सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी ज्ञान परीक्षण गर्नका लागि ५ अङ्क भारका दरले ५ ओटा प्रश्नहरू सोधिने छन्। यस अन्तर्गत शिक्षकले प्रदर्शन गर्नुपर्ने सामाजिक अध्ययन विषय क्षेत्रका सक्षमताहरूलाई समावेश गरिएको छ।

उद्देश्य

यस पत्रको उद्देश्य शिक्षण पेसामा प्रवेश गर्न इच्छुक व्यक्तिहरूमा रहेको विषयवस्तु सम्बन्धी ज्ञान, शिक्षण सहजीकरणका तौर तरिका, शिक्षण विधि, मूल्याङ्कन र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलगायतका विषयवस्तुको ज्ञान, सिप र शिक्षण कौशलताको परीक्षण गर्ने रहेको छ।

खण्ड (क) : सामाजिक अध्ययन विषयको विषयवस्तु सम्बन्धी ज्ञान

१. सामाजिक अध्ययनको विषयको अवधारणा

- १.१ परिभाषा
- १.२ क्षेत्र
- १.३ महत्त्व
- १.४ सामाजिक अध्ययनको धारणा
- १.५ सामाजिक विज्ञान, सामाजिक अध्ययन र सामाजिक शिक्षाबिच भिन्नता
- १.६ सामाजिक अध्ययनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि
- १.७ नेपालमा सामाजिक अध्ययनको पृष्ठभूमि

२. सामाजिक अध्ययनको पाठ्यक्रम (कक्षा ६-८)

२.१ परिचय,

- २.१.१ साधारण उद्देश्य/सक्षमता
- २.१.२ तहगत /कक्षागत उद्देश्य/सक्षमता
- २.१.३ विषयको क्षेत्र, क्रम, तालिका
- २.१.४ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिकाको अन्तरसम्बन्ध र प्रयोग
- २.१.५ स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण प्रयोग

३. सामाजिक अध्ययन विषयको कक्षा ६-८ को ९ ओटा विषयक्षेत्रहरू

३.१. हामी र हाम्रो समाज

- ३.१.१ समाज/समुदायको परिचय, समाज निर्माणका आधार, समाजको उत्पत्ति र विकास क्रम
- ३.१.२ गाउँपालिका/नगरपालिकाका जिल्ला समन्वय समितिको, परिचय, गठन र काम, कर्तव्य अधिकार र विकास कार्यहरू
- ३.१.३ विकासको पूर्वाधार
- ३.१.४ विकासको सङ्घीय अवधारणा (केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय तह)
- ३.१.५ हाम्रो देशमा भएका प्रमुख विकास कार्यहरू

३.२ हाम्रो सामाजिक मूल्य र मान्यता

- ३.२.१ चाडपर्वहरू

- ३.२.२ राष्ट्रिय गौरव
- ३.२.३ राष्ट्र र राष्ट्रियता
- ३.२.४ राष्ट्रिय सम्पदाहरू
- ३.२.५ सामाजिक तथा धार्मिक संस्कार तथा परम्परा
- ३.२.६ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तित्वहरू
- ३.२.७ विविधताको सम्मान
- ३.२.८ सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुता आदि
- ३.२.९ आधारभूत सामाजिक सांस्कृतिक अवधारणा
- ३.२.१० समाज र संस्कृतिको अर्थ र विशेषता
- ३.२.११ सामाजिक विविधता
- ३.३ सामाजिक समस्या र समाधान
 - ३.३.१ सामाजिक समस्या र विकृति समाधानमा व्यक्ति संस्थाको भूमिका, विकृतिबाट बच्ने उपाय
 - ३.३.२ लैङ्गिक विभेद (तेस्रो लिङ्गीसमेत)
 - ३.३.३ द्वन्द्व र यसको व्यवस्थापन (कारण, विश्लेषण र समाधान)
 - ३.३.४ महिला हिंसा
 - ३.३.५ द्वन्द्व व्यवस्थापनमा सञ्चारको भूमिका (समभाव, सकारात्मक सोच)
 - ३.३.६ शान्तिको आवश्यकता
 - ३.३.७ दिगो विकास र सुशासन
- ३.४ नागरिक चेतना
 - ३.४.१ संविधानको परिचय र वर्तमान संविधानका विशेषताहरू
 - ३.४.२ नागरिक अधिकार र कर्तव्य र यसको सहसम्बन्ध
 - ३.४.३ सामाजिक नियम
 - ३.४.४ सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको अवधारणा
 - ३.४.५ राज्यको परिभाषा, आधारभूत तत्वहरू राज्य र राष्ट्रविच फरक
 - ३.४.६ संविधानको अर्थ र प्रकार
 - ३.४.७ नेपालको वर्तमान संविधानका विशेषता, मौलिक हकहरू
 - ३.४.८ व्यवस्थापिका, कार्यपालिका र न्यायपालिकाको गठन र कार्य
 - ३.४.९ राजनीतिक दल र नागरिक समाजको भूमिका
 - ३.४.१० नेपालको सन्दर्भमा बालअधिकार र यसको संरक्षणका निमित्त भएका प्रयासहरू
 - ३.४.११ मानव अधिकारको अवधारणा (महिला अधिकारसमेत)
 - ३.४.१२ समावेशीकरण
 - ३.४.१३ राजनीतिक प्रणाली र सरकार
 - ३.४.१४ प्रजातन्त्रको अर्थ र विशेषता (एकात्मक, सङ्घात्मक, संसदात्मक र अध्यक्षतात्मक)
 - ३.४.१५ नेपालमा निर्वाचन प्रक्रिया
- ३.५. हाम्रो पृथ्वी
 - ३.५.१ पृथ्वीको परिचय
 - ३.५.२ अक्षांश देशान्तरको परिचय र प्रभाव
 - ३.५.३ नेपालको भौगोलिक र प्रकृतिक स्वरूप
 - ३.५.४ सामाजिक जनजीवन
 - ३.५.५ नक्सा कार्य
 - ३.५.६ महाद्वीपको भौतिक, आर्थिक र सामाजिक जनजीवन
 - ३.५.७ एसिया महाद्वीपको नक्सामा भौगोलिक तथ्यहरू भर्ने
 - ३.५.८ जलवायु परिवर्तनको परिचय, यसले पार्ने प्रभाव
 - ३.५.९ विपत् व्यवस्थापन
 - ३.५.१० नेपालको हिमाल, पहाड र तराईको भौगोलिक विवरण र विविधता

- ३.५.११ नेपालको नदी प्रणाली
- ३.५.१२ मौसम र हावापानीको परिचय
- ३.६. हाम्रो विगत
 - ३.६.१. प्राचीन नेपाल, मध्यकालीन नेपाल र आधुनिक नेपालको
 - ३.६.१.१ राजनीतिक अवस्था
 - ३.६.१.२ सामाजिक आवस्था
 - ३.६.१.३ आर्थिक अवस्था
 - ३.६.१.४ कला र संस्कृति
 - ३.६.२ आधुनिक नेपालका प्रमुख घटनाहरू
 - ३.६.३ नेपालको एकीकरण, राणा शासन, २००७ को प्रजातान्त्रिक आन्दोलन, जनमत सङ्ग्रह, २०४६ को जनआन्दोलन, २०६२/०६३ को जनआन्दोलन
 - ३.६.४ विश्वका प्रमुख ऐतिहासिक घटना र एसियाको जागरण (गौरवमय क्रान्ति, अमेरिकी स्वतन्त्रता आन्दोलन, फ्रेन्च राज्य क्रान्ति, रसियन क्रान्ति) कारण र प्रभाव
 - ३.६.५ मानव सभ्यता (नाइल नदी, सिन्धु उपत्यका, मेसोपोटामिया, ह्वाङ्गहो नदीको सभ्यता, युनानी (ग्रिस) को सभ्यता एवम् पुनर्जागरण मानव जीवनमा पारेको प्रभाव)
- ३.७. हाम्रो आर्थिक क्रियाकलाप
 - ३.७.१ मानव विकासको सूचक अवधारणा
 - ३.७.२ नेपालको आर्थिक क्रियाकलापको परिचय : (कृषि उद्योग, व्यापार, पर्यटन र सेवा क्षेत्रको परिचय, महत्त्व)
 - ३.७.३ आर्थिक विकासका प्रमुख समस्याहरू (गरिबी, असमानता, बेरोजगारी, क्षेत्रीय असमानता)
 - ३.७.४ विकासका मुख्य प्रयासहरू (मानव स्रोत विकास, कृषि, यातायात, गरिबी न्यूनीकरण, औद्योगिकीकरण, वैदेशिक व्यापार, क्षेत्रीय विकास, जलस्रोतको विकास र वातावरण संरक्षण)
 - ३.७.५ नेपालको प्राकृतिक स्रोत साधनहरू र तिनको सदुपयोग (भूमि, जल, वन, खनिज)
 - ३.७.६ कृषि, उद्योग र व्यापारविच सम्बन्ध
 - ३.७.७ पर्यटन उद्योग वैदेशिक व्यापार
 - ३.७.८ सहकारिता, बैङ्कको अवधारणा र व्यावहारिक प्रयोग
 - ३.७.९ मुद्राको सामान्य अवधारणा तथा व्यावहारिक प्रयोग
 - ३.७.१० बजारमा वस्तुको मूल्य निर्धारण/मूल्य वृद्धि
 - ३.७.११ बचत, लगानी र पुँजी निर्माणको सामान्य अवधारणा र व्यावहारिक प्रयोग
 - ३.७.१२ रोजगारको अवस्था
- ३.८. हाम्रो अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र सहयोग
 - ३.८.१ अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध र सहयोगको परिचय
 - ३.८.२ सार्क र नेपाल
 - ३.८.३ सामाजिक अध्ययनको विषयवस्तुसँग सम्बन्धित विश्वको समसामयिक गतिविधि
 - ३.८.४ भूपरिवेष्ठित देशको परिचय, समस्या र समाधानका उपायहरू
 - ३.८.५ मित्र राष्ट्रहरूको परिचय, नेपालसँग तिनीहरूको सम्बन्ध र सहयोग
 - ३.८.६ संयुक्त राष्ट्रसङ्घ र नेपाल
 - ३.८.७ अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा नेपालको योगदान
 - ३.८.८ कूटनीतिक नियोग र यसको कार्य
 - ३.८.९ विश्वको समसामयिक घटना
 - ३.८.१० नेपालको विदेश नीति र यसका निर्धारक तत्व
 - ३.८.११ SAARC उद्देश्य, सिद्धान्त, सङ्गठन संरचना, कार्यहरू र नेपालको भूमिका
 - ३.८.१२ असंलग्न आन्दोलन उद्देश्य र वर्तमान अवस्था
 - ३.८.१३ संयुक्त राष्ट्रसङ्घका विशिष्टीकृत संस्थाहरू
- ३.९. जनसङ्ख्या र यसको व्यवस्थापन
 - ३.९.१ जनसङ्ख्याको परिचय

- ३.९.२ आकार, बनोट र वितरण
- ३.९.३ जनसङ्ख्या तथ्याङ्कका स्रोतहरू
- ३.९.४ बसाइँसराइ, जनसङ्ख्या वृद्धि र व्यवस्थापन आदि

खण्ड (ख) : शिक्षण तौरतरिका र सिकाइ सहजीकरणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको उपयोग

- ४. सामाजिक अध्ययन विषयमा शैक्षणिक योजना निर्माण र प्रयोग
 - ४.१ वार्षिक शैक्षणिक योजनाको उद्देश्य, आवश्यकता, महत्त्व, ढाँचा निर्माण र प्रयोग
 - ४.२ एकाइ शैक्षणिक योजनाको उद्देश्य, आवश्यकता, महत्त्व, ढाँचा निर्माण र प्रयोग
 - ४.३ दैनिक पाठयोजना उद्देश्य, आवश्यकता, महत्त्व, ढाँचा निर्माण र प्रयोग
 - ४.४ परिमार्जित ब्लुम्सको टेक्सोनोमीको प्रयोग
 - ४.५ शिक्षण सुधार योजना (Teaching Improvement Plan-TIP) र सिकाइ उपलब्धि योजना (Learning Achievement Baseline)
- ५. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया
 - ५.१ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा प्रयोग हुने शिक्षण विधिहरू (परियोजना, सामुदायिक कार्य, सूचना प्रविधि)
 - ५.२ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री निर्माण, सङ्कलन र प्रयोग
 - ५.३ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा ICT का साधनको सङ्कलन, छनोट, प्रयोग (Online resource, email, web search, audio, video, slide, multimedia, virtual learning/conference, cyber learning, etc.)
 - ५.४ सामाजिक अध्ययन शिक्षणमा कार्यमूलक अनुसन्धानको प्रयोग
 - ५.५ कार्यमूलक अनुसन्धान र घटना/मामला अध्ययनविच अन्तरसम्बन्ध
- ६. सामाजिक अध्ययन विषयको मूल्याङ्कन प्रक्रिया
 - ६.१ सामाजिक अध्ययन विषयमा निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कन प्रक्रिया र साधनहरू
 - ६.२ सामाजिक अध्ययन विषयको विशिष्टीकरण तालिका त्यसको परिचय, आवश्यकता, प्रयोग, सिकाइका तहहरू (ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति, प्रयोगात्मक तथा खोजमूलक सिप, सिर्जनात्मक, समालोचनात्मक सोचाइ तथा विश्लेषण, समस्या समाधान, कार्यक्षमता)
 - ६.३ विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा प्रश्नपत्र निर्माण, प्रयोग, उत्तरपुस्तिका परीक्षणका सिप/तरिका
 - ६.४ रुब्रिक्स : निर्माण र प्रयोग
 - ६.५ श्रेणी मापन : निर्माण र प्रयोग
 - ६.६ समाजमिति तालिकाको (Socio-metric chart) प्रयोग
 - ६.७ सामाजिक अध्ययनमा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन, प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनको आधार
- ७. सामाजिक अध्ययन विषय शिक्षणमा आवश्यक पर्ने विभिन्न प्रकारका सिर्जनशील सिपहरू
 - ७.१ चिठी लेखन
 - ७.२ समाचार सङ्कलन र लेखन
 - ७.३ सम्पादकीय लेखन
 - ७.४ सम्बाद, वादविवाद
 - ७.५ वक्तृत्वकला
 - ७.६ गीत, कविता
 - ७.७ चित्र, नारा, पम्प्लेट
 - ७.८ परियोजना कार्य र परियोजनाको प्रयोग
 - ७.९ सामुदायिक कार्य र क्षेत्र भ्रमण
 - ७.१० सामाजिक अध्ययनमा समसामयिक घटना/मामला शिक्षण गर्ने तरिका
 - ७.११ नक्सा, स्तम्भचित्र, वृत्तचित्र (Pie-chart), ग्राफ र समयरेखा निर्माण र तिनको प्रयोग
- ८. सामाजिक अध्ययन विषयको शिक्षण सिकाइमा समसामयिक विषयवस्तुको Contemporary and cross cutting issues सङ्कलन र प्रयोग

प्रश्न निर्माण योजना (Specification Grid)

क्र. स.	पाठ्यक्रमको क्षेत्र	वस्तुगत (बहुवैकल्पिक) प्रश्न		विषयगत प्रश्न		जम्मा	
		प्रश्न संख्या	अङ्क भार	प्रश्न संख्या	अङ्क भार	प्रश्न संख्या	अङ्क भार
१	सामाजिक अध्ययन शिक्षणको अवधारणा	३	३	-	-	३	३
२	सामाजिक अध्ययन विषयमा कक्षा ६-८ को पाठ्यक्रम	३	३	-	-	३	३
३	सामाजिक अध्ययन विषयको कक्षा ६-८ को (९ ओटा) विषयक्षेत्र	२३	२३	१	५	२४	२८
४	सामाजिक अध्ययन विषयको शैक्षणिक योजना निर्माण र प्रयोग	-	-	१	५	१	५
५	सामाजिक अध्ययन विषयमा शिक्षण सहजीकरण प्रक्रिया	३	३	१	५	४	८
६	मूल्याङ्कन प्रक्रिया			१	५	१	५
७	सामाजिक अध्ययन विषयमा प्रयोग गरिने सिर्जनशील सिपहरू	५	५	-	-	५	५
८	सामाजिक अध्ययन विषयको शिक्षण सिकाइमा समसामयिक विषयवस्तुको Contemporary and cross cutting issues संकलन र प्रयोग	३	३	१	५	४	८
	जम्मा	४०	४०	५	२५	४५	६५

द्रष्टव्य :

१. प्रश्न पत्र तयार गर्दा संज्ञानात्मक तहका सबैजसो क्षेत्र समेटिने छन् ।
२. विषयगत प्रश्नहरूमा फर्त सिर्जनशीलता र शिक्षणसँग सम्बन्धित व्यावहारिक पक्षहरू मापन गर्ने उद्देश्य राखिने छ ।
३. कण्ठस्थ गरी दिइएका जवाफभन्दा शिक्षण सिकाइसँग सम्बन्धित व्यावहारिक पक्षहरूको विश्लेषण/विवेचना तथा समस्याको समाधान गर्दै दिइएका मौलिक तथा सिर्जनात्मक उत्तरलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।